IGNÁCZ KÁROLY

Az 1947. évi országgyűlési választások Békéscsabán és Gyulán

Jelen tanulmány[1] három egykori békés megyei település, Békéscsaba és Gyula 1947. augusztus 31-én megtartott országgyűlési képviselőválasztásának politikatörténetét dolgozza föl. Az akkor törvényhatósági jogú várossá váló Békéscsaba azonban nem azonos a mai megyei jogú várossal. 1952-ben először jelentős nagyságú külterületi részek váltak ki a Békéscsabából, és lettek önálló községek, majd a területének több mint egyharmadát elvesztő városhoz a hetvenes és nyolcvanas években hozzácsatoltak egy-egy közeli községet, végül 1993-ban egy újabb rész kiválásával alakult ki Békéscsaba mai területe.[2] Mindezek miatt a vizsgálat csak az akkori Békéscsaba választási eredményeivel foglalkozik. Gyula esetében viszont érdemes külön elemezni az 1973-ban a városhoz csatolt, 1947-ben még önálló község, Gyulavári választási eredményeit is, annak sajátos politikai karaktere miatt.

A választások lefolyásához, a pártok és jelöltek bemutatásához a helyi politikai újságok mellett a Politikatörténeti Intézet Levéltárában (PIL) található kommunista és szociáldemokrata anyagok egy részét, illetve a Békés Megyei Levéltár (BML) választási anyagait tekintettem át. Az 1947-es választási eredményeket tartalmazó hivatalos járási és városi összesítő jegyzőkönyvek a Magyar Országos Levéltárban (MOL) találhatók meg. A szakirodalomra inkább csak az országos események kapcsán tudtam támaszkodni, mert a helyi tanulmányok és monográfiák 1947-hez kapcsolódó részei igen szűkszavúak, így ennek az évnek és választásnak a helyi szintű feldolgozottsága messze elmaradt például 1945-ösétől és az akkori választásétól.

Az 1947-es események előtt érdemes röviden foglalkozni a három település korábbi, a két világháború közötti és az 1945-ös választásaival. Az ellenforradalmi korszakban a két városhoz tartozó választókerületekben egyszer sem volt egyhangú szavazás, és 1922–1935 között a szűkre szabott választójogosultság és a nyílt szavazás ellenére a kormánypárt hivatalos jelöltjeivel szemben fellépő ellenjelöltek jelentős támogatottságot tudtak szerezni. Békéscsabán többnyire a szociáldemokrata, Gyulán pedig a kisgazda jelöltek léptek fel, ami már akkor megmutatta a két terület eltérő politikai irányultságát. Békéscsaba a szociáldemokraták egyik legerősebb vidéki bázisa volt, az adott időszakban – a párt szempontjából különleges 1920-as és 1935-ös választásokat leszámítva – csak két olyan nyílt választókerület található az országban, ahol mindig indult a pártnak jelöltje: a békéscsabai és a szarvasi.[3] 1922-ben a kedvező helyi körülményeket kihasználva a szociáldemokrata Szeder Ferenc meg is szerezte a csabai mandátumot, amelyet a későbbi választásokon a kormánypárt csak komoly hatósági segítséggel és erőszakkal tudott visszaszerezni, illetve megtartani. A gyulai kerületben a Viharsarok másik ellenzéki irányzata, a demokratikus paraszti szervezkedés volt jelentős. Az 1920-as egyértelmű siker után a kisgazda támogatottság a húszas években

[1] A tanulmány a „Parlamenti képviselőválasztások Békéscsabán és Gyulán 1920–1998" munkacímű, a Politikatörténeti Alapítvány támogatásával folytatott kutatás keretében készült.

[2] *Magyarország helységnévtárai*, illetve MADAY Pál: *Békés megye városainak és községeinek története*. Békéscsaba, Békés megye Tanácsa VB, 1960. adatai alapján.

[3] HUBAI László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1920–1947. *Múltunk* LXII. (1997) 2. sz. 142.

nem hivatalos kormánypárti, azaz helyi ellenjelölt állításában, majd a harmincas években az újjászerveződő, ellenzéki Kisgazdapárt szereplésében mutatkozott meg. A két ellenzéki mozgalom között az 1930-as évek megyei politikai életében szövetség alakult ki, és a két szavazóbázis másodlagos pártpreferenciái is kölcsönösek voltak, ezért a kormánypárt csak komoly korlátozások segítségével tudta biztosítani hivatalos jelöltjeinek választási sikerét. A baloldali pártok az 1939-es, számukra országos szinten komoly kudarcot jelentő választásokon is megőrizték támogatottságukat e régióban, így a szélsőjobboldal előretörése itt sokkal kevésbé volt látványos.[4] Már a korban feltűnést keltettek Gyulavári község akkori eredményei: a titkos választáson egyéniben a kormánypárt jelöltjével szemben egyedül fellépő kisgazda ellenzéki jelölt ért el 70 százalék feletti, a listán pedig négy párt versenyében a Szociáldemokrata Párt 70 százalékos szavazatarányt, ami már akkor megmutatta a település erős baloldaliságát. A két ellenzéki mozgalom valós ereje és támogatottsága, ugyanakkor belső megosztottsága az 1945-ös szabad választáson mutatkozott meg. Békéscsabán a szociáldemokrata mozgalom korábbi kétféle irányzata ekkor már nyíltan is színre léphetett a két munkáspártban, amelyek együtt abszolút többséget alkottak a városban, míg Gyulán a kisgazdapárt került vezető pozícióba, 48 százalékos szavazataránnyal. Gyulaváriban ismét kiugró eredmények születtek: a kommunisták (62%) és a parasztpártiak (28%) egyértelműen domináltak, megmutatva ezzel, hogy a községben az 1939-es nagyarányú kisgazda és szociáldemokrata siker hátterében nem a két utóbbi párt valós támogatottsága, hanem valószínűleg a radikális baloldali szavazóknak az akkori szűk baloldali pártkínálat miatti „kényszerszavazása" állt.

Az 1947-es választások tárgyalása az induló a pártok helyi szervezeteinek, listáinak és a választások előtti, egymás közötti küzdelmeinek bemutatásával kezdődik, amit az e választáshoz köthető, jól ismert visszaélések és csalások részletes vizsgálata követ. A fő kérdés az volt, hogy helyi szinten meg lehet-e pontosan állapítani visszaélések mértékét mind a választójogosultak, mind pedig a törvénytelen kékcédulás szavazatok esetében. Ezután a választási adatok több szempontú, összehasonlító elemzésére kerül sor, végül a pártok listáiról megválasztott képviselők, illetve a választást követő petíciók felsorolásával zárul a tanulmány.

A pártok helyi szervezeteinek fő jellemzői és a békés megyei választási listáik[5]

Az 1945-ös választások után alapvetően nem változott meg a helyzet a vizsgált településeken, továbbra is a kommunisták irányították azokat.[6] Ők adták a városok polgármestereit, a megye főispánját, és legtöbbször a helyi Nemzeti Bizottságokban is érvényesíteni tudták az akaratukat. 1946-ban a történések az országos eseményekhez igazodtak, sor került a helyi Baloldali Blokkok megalakulására, a kommunisták által szervezett tömegtüntetésekre, és ezek nyomán a B-listázásokra. Békéscsaba jelentős számú szlovák lakossága miatt érintett volt a ma-

[4] uott.

[5] Ehhez a részhez fő forrásul az MKP Szervezési Osztályának Békés megyei iratait használtam fel: PIL 274. f. 16. cs. 95–96. ő.e.: megyei és városi instruktorok jelentései 1947. máj. 17.-szep. 23., illetve 144. ő.e.: Békés megye iratai 1947. jún. 1.-dec. 27., benne Boldoczki János békéscsabai titkár és Keleti Ferenc békés megyei titkár 1947. május–július havi jelentései. A pártlisták forrása az 1947. augusztus 18-án Békéscsabán kiadott hivatalos hirdetmény, amely a jelöltek nevét, foglakozását és lakhelyét is megadta. PIL 274. f. 9. cs. 36. ő.e.

[6] Az 1945–1947-es évek helyi eseményeit röviden tárgyalják: G. VASS István: Békéscsaba a felszabadulástól a fordulat évéig. In: *Tanulmányok Békéscsaba történetéből*. Szerk.: KRISTÓ Gyula és SZÉKELY Lajos. Békéscsaba, Városi Tanács, 1970. 349–364.; MARIK Dénes: Gyula története 1944–48. In: *Három szabad évtized Gyulán 1944–1974*. Szerk.: MARSI Gyula és SZABÓ Ferenc. Gyula, Városi Tanács, 1975. 9–74. (A továbbiakban MARIK, 1975.); KOVÁCS Ferencné: A párt történeti útja Gyulán 1944–1970. In: *Gyula a fordulat évétől az 1970-es évtizedig*. Szerk. SZABÓ Ferenc. Gyula, Városi Tanács, 1987. 9-108.

gyar-csehszlovák lakosságcserében, és az 1946–1947-es gazdasági problémák és kilátástalannak tűnő helyzet következtében sok jelentkező akadt a városban az áttelepülésre. Ez az elvándorlás, illetve a kisebb mértékű felvidéki magyar betelepülés 1947-ben is zajlott, és csak a választások időszakában szünetelt átmenetileg.[7]

A **Magyar Kommunista Párt (MKP)** vezető szerepe abból a szempontból hátrányt jelentett, hogy a gazdasági válság, a drágaság és súlyos munkanélküliség miatti elkeseredés és elégedetlenség a párt ellen is irányult. A helyi vezetők ezt az országos események követésével, a számukra kedvező ügyek felvetésével és a rá épülő kampányokkal próbálták meg ellensúlyozni, így a bankállamosítások, a vagyondézsma és főleg a hároméves terv népszerűsítésével. Az át- és betelepülés is gondot jelentett a kommunistáknak, mert jó támogatottsággal rendelkeztek a helyi szlovák nemzetiségűek körében, így véleményük szerint a kitelepülők főleg az ő táborukat csökkentették, míg a betelepített magyarok inkább a jobboldali pártokat erősítették. Gerő Ernő a júliusi békéscsabai látogatásáról szóló beszámolójában megemlítette a helyi kommunisták félelmét, hogy a Szlovákiából áttelepítettek választójogot kapnak, pedig ők „egyátalán nincsenek mellettünk", és közülük csak négyen léptek be addig az MKP-ba.[8] A választójogi törvény 1947. július végén elfogadott kiegészítése végül nem adott szavazati jogot az áttelepített magyarok többségének, mivel az egy helyben lakás cenzusaként 1947. május 1-i határidőt állapított meg.[9] Problémát okozott az a helyi szlovák nemzetiségűcknek tett korábbi kommunista ígéret is, miszerint Békés megyébe nem fognak majd jönni felvidéki magyarok. Mindezek és a keletkező kisebb nemzetiségi feszültségek miatt Boldoczki János békéscsabai párttitkár jelentéseiben többször kérte a betelepítések leállítását, főleg a választások előtt, azok zavaró hatására hivatkozva. Szintén gondot jelentett a párt számára a tanyai parasztságnak, köztük az 1945-ös reform során földhöz jutottak egy részének az elérése, az e réteg körében történő agitálás. Keleti Ferenc békés megyei párttitkár értékelése szerint ezek az elzárt családokat az individualista szemlélet és a klerikalizmus jellemzi, azaz a reakció bázisát alkothatják. Ez ellen a későbbiekben a csoportos telepítéssel, a választások előtt pedig a kisgazdáktól átvett parasztnapok, mint például az 1947. júniusi békéscsabai, Nagy Imre részvételével zajló parasztértekezlet, szervezésével próbáltak meg tenni valamit.

A kommunista párt megyei listavezetője, akárcsak 1945-ben, Rákosi Mátyás lett, és a második helyen is budapesti politikus, Kovács István állt. A harmadik a Gyulavári községből származó Nagy Károly, az Újgazdák és Földhözjutottak Országos Szövetségének békés megyei elnöke volt. A békéscsabaiak közül a legelőkelőbb, ötödik helyen Szegedi Albertné állt, akitől a párt ottani megerősödését várták.[10] Az első gyulai jelölt 1945-höz hasonlóan csak esélytelen helyet (11.) kapott. A békés megyei választókerületben 1945-ben megválasztott nemzetgyűlési képviselők közül a helyiek csak Birkás Imre munkájával voltak elégedettek,[11] aki most újra a negyedik helyre került. A szlovák származású Gyuska János, bár az MKP Káder Osztálya nem javasolta újra jelölni, a korábbi másodikról hátracsúszva a hatodik helyet kapta meg, amely még esélyesnek számított a Békés megyében 68 000 szavazattal és öt mandátummal számoló kommunista választási előrejelzés

[7] Az 1946–1948 közötti áttelepülések során 7408 szlovák nemzetiségű lakos hagyta el Békéscsabát, akiknek a helyére 1300 magyart telepítettek. KÖTELES Lajos: Békéscsaba évszázadai. In: *A művelődés évszázadai Békéscsabán.* Szerk.: KÄFER István és KÖTELES Lajos. Békéscsaba megyei jogú város kiadása, 1998. 41.

[8] PIL 274. f. 7. cs. 103a. ő.e. 1. lap.

[9] HUBAI László: *Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000.* I. kötet. Budapest, Napvilág, 2001. 75. (A továbbiakban HUBAI, 2001.)

[10] PIL 274. f. 9. cs. 13. ő.e. Az új, esélyes jelöltekről szóló rövid jellemzés szerint a népszerű Szegediné jól ellensúlyozza majd – főleg a nők körében – a szociáldemokraták helyi női vezetőjét, Botyánszky Pálnét.

[11] Gerő Ernő beszámolója a július 12-i békéscsabai pártaktíváról. PIL 274. f. 7. cs. 103a. ő.e. 1.

szerint.[12] A másik két régi képviselő közül Vári András esélytelen jelölést (9.), Szirmai István pedig országos listás (13.) helyet kapott.[13]

A **Független Kisgazdapárt (FKGP)** nehéz helyzetét legjobban B. Szabó István ügye és annak végkifejlete mutatja meg. A régi kisgazda politikai múltja miatt nagytekintélyű megyei elnök 1947-ben egyre fontosabb szerepet töltött be a belső pártharcokban. Nagy Ferenc miniszterelnök félreállítása után ő lett a párt alkotmányvédő csoportjának a vezetője, aki élesen szemben állt a baloldali pártvezetéssel. A békés megyei kommunisták által már korábban megindított, szisztematikus lejáratókampány így júniustól erősödött fel, a szokásos és általános vádakat vonultatva fel a kisgazda politikus ellen, akire mint az FKGP megyei szintű megtörésének egyetlen gátjára tekintettek.[14] A „leleplező" cikkek a kommunista befolyás alatt álló csabai Viharsarok című újságban jelentek meg. Az MKP célját segítette nyilatkozataival Csonka Péter, a kisgazdák volt gyulai elnöke is, aki a két választás között híveivel együtt átlépett a Nemzeti Parasztpártba.[15] B. Szabó végül elbukott a belső pártküzdelemben, és miután az országos központ nem hagyta jóvá megyei listavezetői jelölését, augusztus 12-én a pártból is kilépett.[16]

A párt megyei listáján így baloldali pártvezető, Szabó Árpád állt az első helyen, majd utána következtek a megyei politikusok. Az első tízben két békéscsabai jelölt is található, de csak az ötödik és a kilencedik helyeken, míg az első gyulai itt is esélytelen pozícióban (7.) szerepelt. A nemzetgyűlési képviselőiket vagy nem jelölték újra, vagy pedig csak esélytelenül: a Dobi István féle irányzat hívének számító Rácz Lajos nem vállalta a békés megyei jelöltséget, helyette az országos listán (9.) indult, Ravasz Antal a megyei lista hatodik, Futó József a nyolcadik, Gálik János a kilencedik helyét szerezte meg.[17] Az esélyes pozíciókban (2-3.) a megyében újnak számító politikusok szerepeltek.

A **Szociáldemokrata Párt (SZDP)** sok kérdésben nem működött együtt a kommunistákkal, gyakoriak voltak a viták és a feszültségek a két párt között. A szociáldemokraták megyei vezetői a párt „jobboldali", a kommunisták által „peyeristáknak, szederistáknak" nevezett táborhoz tartoztak,[18] akik többször a kisgazdákkal közösen léptek fel az MKP törekvései ellen. Szeder Ferenc személyét és választási kampányát is gyakran kritizálták a kommunista jelentésekben, és hozták fel negatív példaként a szociáldemokraták magatartására, ahogy például az augusztus 16-i, gyulai SZDP gyűlésről készült beszámolóban olvashatjuk: „Szeder Ferenc egész beszéde jobboldalibb irányzatot mutatott, mint bármely polgári párt programbeszéde".[19] A két munkáspárt közötti vita a nyilvánosság előtt, a pártlapokban is folyt.[20]

A szociáldemokrata listát 1945-höz hasonlóan újra Szeder vezette, és a második

[12] PIL 274. f. 9. cs. 31. ő.e. 11. és 108. Békés megyében számítani lehetett Rákosinak a többes mandátum miatti lemondására.

[13] HUBAI, 2001. CD-ROM (melléklet).

[14] A lejáratókampányról és annak hatásáról Kelet Ferenc békés megyei MKP-titkár, illetve az instruktorok is rendszeresen írtak a jelentéseikben.

[15] *Alföld* 1947. július 13., illetve MARIK, 1975. 51.

[16] Részletesen tárgyalják a B. Szabó-ügyet az FKGP történetét és az országos eseményeket feldolgozó munkák: VIDA István: *A Független Kisgazdapárt politikája 1944–1948*. Bp., Akadémiai, 1976.; IZSÁK Lajos: *Polgári pártok és programjaik Magyarországon 1944–1956*. Pécs, Pannónia könyvek, Baranya Megyei Könyvtár, 1994.; BALOGH Sándor: *Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945–1947*. Bp.; Kossuth, 1975.; illetve B. Szabó életrajza: *Az 1945. évi november 29-re Budapestre összehívott Nemzetgyűlés almanachja*. Történelmi sorozat II. Főszerk. VIDA István. Bp., Magyar Országgyűlés, 1999. 541-543. (A továbbiakban: VIDA, 1976.; IZSÁK, 1994.; BALOGH, 1975.; *Az 1945. évi nemzetgyűlés almanachja*, 1999.)

[17] *Az 1945. évi nemzetgyűlés almanachja*, 1999. 478–479.; HUBAI, 2001. CD-ROM.

[18] Fehér Ferenc megyei, majd területi (Csongrád, Csanád, Békés) titkár, az utódja, Beregi Dániel békés megyei titkár és Kurunczi Péter nemzetgyűlési képviselő. PIL 274. f. 16. cs. 144. ő.e. 21–31.

[19] A gyulai MKP szervezet jelentése. PIL 274. f. 16. cs. 144. ő.e., 70.

[20] Például: *Alföld* (MKP) 1947. augusztus 24., a válasz rá: *Békés Népe* (SZDP) 1947. augusztus 30.

helyre is országos politikus, Marosán György került, hátrább szorítva csabai Botyánszky Pálnét. A jobboldalinak tekintett csabaiak, köztük Kurunczi Péter nemzetgyűlési képviselő csak esélytelen helyeket kaptak, akárcsak az egyetlen gyulai jelölt (15.) is. Az 1945-ös jelöltek közül csak heten szerepeltek újra a listán, főleg a lista második fele cserélődött ki nagy mértékben.

A **Nemzeti Parasztpárt (NPP)** szervezetei szorosan együttműködtek a kommunistákkal, a vitás kérdésekben egy tábort alkotva a másik két koalíciós párttal szemben. A megyében Veres Péter lett az új listavezető, míg második helyen akárcsak két évvel korábban Hegyesi János, nemzetgyűlési képviselő állt. A gyulai Nyiri Sándor és a gyulavári Lengyel Imre újra előkelő helyeket (4. és 6.) kaptak, az első békéscsabai jelölt pedig megint csak hátrébb (9.) következett.

A **Polgári Demokrata Párt (PDP)** ekkor már szinte alig nevezhető önálló pártnak, sokkal inkább az MKP segédszervezetének.[21] Ahogy a kommunista instruktor megfogalmazta: „[A PDP] teljesen irányításunk alatt áll. Összeíró bizottsági tagjaikat is mi adtuk."[22] A különböző politikai testületekben, így a fontossá váló különböző választási bizottságokban a polgári demokraták delegáltjai az MKP érdekeit szolgálták, akár a párttal erősen szimpatizálóként, akár egyes esetekben konkrétan kommunista pártiként. A szociáldemokraták Gyulán már 1946 elején javasolták a PDP delegáltak kizárását a helyi Nemzeti Bizottságból, de kommunisták ellenállása miatt ez a törekvésük akkor meghiúsult (és majd csak az 1947-es választások után, a megváltozott politikai helyzetben került rá sor). 1947-ben azután a választási bizottságokba való „PDP"-s jelölés, illetve a szakszervezetek általi, ugyancsak a kommunistáknak kedvező delegálás[23] ellen tiltakozott nyilvánosan, a csabai újságjában az SZDP, mindkét esetben sikertelenül.[24] A PDP listáját Halasi Nagy József vezette, akit Rupert Rezső követett. Az 1945-ös tíz jelöltből öt újra szerepelt a listán, közülük a békéscsabai Polner János a negyedik, a gyulai Juhász László a hatodik helyen.

Az ellenzéki pártokról és tevékenységükről kevesebb információ áll rendelkezésre. 1947. áprilisában a Sulyok Dezső vezette *Magyar Szabadság Párt* megindúló megyei szervezkedését a kommunisták erőszakkal megakadályozták és felszámolták, helyi vezetőiket kivonták a politikai életből. A Békés megyei MKP titkár májusi jelentésében leírta, hogy a „fasiszták leleplezése" után a párt szervezői internálótáborba kerültek, a hívek pedig szétszéledtek. Hasonlóan számol be az eseményekről a kommunista instruktor is: vezetőiket „áthelyezéssel és letartóztatásokkal elhallgattattuk".[25]

A választások előtti beszámolók csak a **Független Magyar Demokrata Párt (FMDP)** szervezkedéséről szóltak, amelyet eleinte Vass János irányított és főleg volt kisgazda politikusok vettek benne részt.[26] A csabai szociáldemokrata újság röviden hírt adott az FMDP augusztus 27-i gyűléséről is, ahol a tudósítás szerint a szónokokat kifütyülték, majd a „botrányra" hivatkozva megállapítja, hogy „Békés megyében nincsen hely számukra."[27] Az Alföld című gyulai kommunista újság is beszámolt egy ottani gyűlésükről, illetve annak „kudarcáról.".[28] A párt listavezetője végül a volt parasztpárti Kovács Imre lett, bár a helyi újságok augusztus elején még a politikusnak a

[21] MARIK, 1975. 55–56.

[22] Ifj. Fok Jenő instruktor jelentése július végén, Békéscsabáról. PIL 274. f. 16. cs. 95. ő.e. 147–149.

[23] Ifj. Fok Jenő július végi jelentése szerint Békéscsabán a szakszervezeti delegáltak kb. 90 százaléka volt MKP-tag az összeíró bizottságokban.

[24] *Békés Népe* 1947. július 29. A cikkíró ironikusan megjegyzi, hogy annyira siettek az új PDP tagkönyvek kiállításában, hogy kimaradt belőlük a dátum.

[25] PIL 274. f. 16. cs. 95. ő.e. 38.

[26] Keleti Ferenc júliusi jelentésében név szerint is megemlít további vezetőket, például Pusztai Sándor orosházi mészárost és Csige Varga Antal gyulai ügyvédet, de egyikük sem szerepelt később a párt megyei listáján, sőt Pusztai egy másik ellenzéki párt, a Demokrata Néppárt listavezetője lett.

[27] *Békés Népe* 1947. augusztus 30.

[28] *Alföld* 1947. augusztus 24.

Pfeiffer-párthoz való csatlakozásról írtak.[29] Az MKP egyik instruktora szerint Kovács több parasztpárti szervezet, így például a gyulavári vezetőségére nagy befolyással bírt,[30] a választási eredmények azonban nem támasztják alá ezt az értékelést. A párt listájának további helyein megyei, köztük két békéscsabai, és budapesti politikusok egyaránt szerepeltek.

A **Magyar Függetlenségi Párt (MFP)** az ide átlépő B. Szabó Istvánra kívánta építeni a békés megyei kampányát, a volt kisgazda vezető pedig ebben a pártban tervezte folytatni az általa vallott eredeti, békési FKGP program megvalósítását.[31] B. Szabó kilépése után is jelentős befolyással bírt a megyei kisgazda szervezetek egy részére,[32] ezért a függetlenségi párt őt akarta jelölni a megyében a listavezetőnek, de ezt a kommunisták megakadályozták.[33] A békéscsabai Viharsarok című újság már július végén megírta, hogy a kisgazda politikus 1943-ban a békési Turul Szövetség–Horthy Miklós Bajtársi Egylet patrónusa volt, azaz „fasiszta-reakciós" múltja miatt nincs választójoga, így nem is lehet képviselőjelölt sem.[34] (E vád alapján B. Szabónak már 1945-ben sem lehetett volna választójoga és nem választhatták volna meg képviselőnek, mivel a Turul Szövetségben betöltött tisztség az akkori szabályozás szerint is kizáró oknak minősült.)[35] Az 1947. augusztus közepén megtörtént jelölések után a kommunista Kovács István jelentette ki békési beszédében, hogy "a demokráciában B. Szabó sohasem lesz többé képviselő."[36] A megyei Központi Választó Bizottság nem is fogadta el az MFP listavezetőjét, majd a fellebbezés után az ügy az Országos Nemzeti Bizottság elé került, amely véglegesen törölte B. Szabót a jelöltek közül. A döntés ellen Pfeiffer Zoltán pártelnök még tiltakozott a Központi Összeíró és Választási Bizottságnál is, sikertelenül.[37] Az MFP listavezetője így Pfeiffer lett, akit két megyei politikus, közülük a harmadik helyen a gyulai Szabó Sándor követett. A fennmaradó négy pozíciót a párt országos vezetői töltötték be.

A **Demokrata Néppárt (DNP)** békés megyei listáját az orosházi Pusztai Sándor vezette, akit az országos listavezető, Bálint Sándor követett. A harmadik helyen is egy orosházi politikus kapott helyet, a további jelöltek viszont már nem békés megyeiek voltak. A **Magyar Radikális Párt (MRP)** listavezetője az SZDP-ből átlépő Peyer Károly lett, többi helyen főleg budapesti politikusok szerepeltek. A választásokon induló pártok közül Békés megyében csak a *Keresztény Női Tábor* nem állított listát.

A választások fő kérdései: a választójogból való tömeges kizárás és a kékcédulás csalás

Az 1947-es választásokkal foglakozó tanulmányok[38] részletesen tárgyalják mind a kizárások, mind a kékcédulás csalás kér-

[29] *Viharsarok* augusztus 8.; *Gyulai Kis Újság* 1947. augusztus 10.

[30] Nagy János jelentése Békés-Csanád megyéből, augusztus 25-én. PIL 274. f. 16. cs. 96. ő.e. 73–74.

[31] IZSÁK, 1994. 103.

[32] Az MKP jelentés szerint Békéscsabán, Gyulán és Békésen augusztus végén továbbra is B. Szabó kezében volt a vezetés. PIL 274. f. 16. cs. 96. ő.e. 73-74. Ugyanezt állítja: VIDA, 1976. 325.

[33] Az MFP által a választási bizottsághoz benyújtott augusztus 15-i jelöltlistáján B. Szabó még az első helyen szerepelt, de neve utólagosan át volt húzva. Békés vm. alispánjának iratai – 1947. választás (14 216.) XXI.3a. 98. doboz 33/1947.

[34] *Viharsarok* 1947. július 19. és 31. A lap által forrásul megadott Békés vármegye útmutatója 1943. című kiadvány az OSZK gyűjteményében nem található meg.

[35] 1945. évi VIII. tc. 5.§ (9).

[36] *Viharsarok* 1947. augusztus 19.

[37] *Viharsarok* 1947. augusztus 20., *Gyulai Kis Újság* 1947. augusztus 24.; IZSÁK Lajos: *Polgári ellenzéki pártok Magyarországon 1944–1949*. Bp., Kossuth, 1983. 197. és 273–274.

[38] GYARMATI György: „Itt csak az fog történni, amit a kommunista párt akar." Adalékok az 1947. évi országgyűlési választások történetéhez. *Társadalmi Szemle*. LII. (1997) 8–9. sz. 144–161.; HUBAI László: A magyar társadalom politikai tagoltsága és az 1947-es választások. In: *Fordulat a világban és Magyarországon 1947–1949*. Szerk.: FEITL István, IZSÁK Lajos és SZÉKELY Gábor. Bp., Napvilág, 2000. 98–117.; SZERENCSÉS Károly: *A kékcédulás hadművelet. (Választások Magyarországon – 1947.)*. Bp., Ikva, 1992. (A továbbiakban GYARMATI, 1997.; HUBAI, 2000.; SZERENCSÉS, 1992.)

déskörét, jelezve azt a problémát, hogy országos viszonylatban, megbízható források hiányában pontos adatokat egyik esetben sem lehet megadni. A helyi kutatás viszont – ahogy Hubai László is megemlíti – hozhat új eredményeket, ha az eredeti szavazóköri jegyzőkönyvek rendelkezésre állnak az adott területen. Ezekben ugyanis feltüntették a választójogosultak számát, illetve a választási névjegyzék-kivonattal, azaz a kékcédulával szavazók számát, míg a fennmaradt városi és járási összesítő jegyzőkönyvek mindezeket az adatokat már nem tartalmazzák. A Békés Megyei Levéltárban azonban az 1947-es szavazóköri jegyzőkönyvek nem találhatóak meg, így más források segítségével próbálom meg bemutatni a megyében és a vizsgált településeken a választásoknak e fontos kérdéseit.[39]

a) A kizárások körüli küzdelem

Az országgyűlési választásokról szóló 1947. évi XXII. törvénycikk tovább bővítette a választójogból kizártak körét. Az 1945-ben felsorolt (szélső)jobboldali pártok, egyesületek, társaságok korábbi tisztségviselőinek kizárási feltételein szigorítottak, illetve több mint 30 újonnan megnevezett szervezet volt vezetőinek vették el a választójogát. A kitelepítendő németek egységesen továbbra sem, a Szlovákiából áttelepített magyarok pedig gyakorlatilag nem voksolhattak. Elvesztették választójogukat a szovjet hadsereg elől német területre menekültek, ha 1945. október 31-ig nem tértek vissza, és a háború utáni büntetéseket és jogvesztéseket előíró különböző rendeletek érintettjei is.[40]

Az új szabályozás nyújtotta lehetőséget kihasználva az MKP tudatosan készült a választójogosultságból való tömeges, a törvényben rögzített kereteket meghaladó mértékű, politikailag motivált kizárásokra. A választási szervekbe, így a különböző összeíró bizottságokba és az összeíró biztosok közé is minél nagyobb számban és arányban akarta bejutatni a konkrét utasításokkal rendelkező embereit, a lehető legtöbb vezető pozíció megszerzésével együtt. A kommunisták jelentéseikben részletes adatokkal is értékelik e tevékenységük általában sikeresnek mondható eredményét: Békéscsabán például az 57 szavazókörből 36-ban szerezték meg az összeíró bizottsági elnökséget, és ők adták a csabai és a megyei központi választási bizottság elnökét.[41] Céljaik elérésére minden eszközt és lehetőséget felhasználtak, mint például a már említett polgári demokrata párti és szakszervezeti delegáltak kommunistákhoz való tartozását, illetve az általuk kifogásolt szociáldemokrata és kisgazda küldöttek bekerülésének megakadályozását.[42]

Ennek ellenére az augusztus 10. körül elkészült ideiglenes névjegyzékek adatai szerint az összeírás az MKP központjában tervezettnél[43] kevesebb kizárást eredményezett Békés megyében. A központi instrukció szerint a választókerületben állítható jelöltek számának ezerszeresét kell a választójogosultak közül kizárni, azaz a megyében 23 000 főt, amivel szemben elsőre „csak" 14 106 fő került a kizártak külön vezetett listájára. Ez a kommunisták szempontjából országos átlag alatti teljesítési arány volt. A kizárások nagy száma azonban így is komoly tiltakozást eredményezett, amelyet főleg a kisgazdák és a szociáldemokraták támogattak és segítettek: az SZDP a kommunisták értékelése szerint „szinte jogvédő irodaként" működött, védve „a fasiszták sza-

[39] A választójogosultak és kizártak számának pontos megállapításához elvileg a fennmaradt választói névjegyzékek (BML XXI. 16/a.) feldolgozása is segítséget adhatna, ezek azonban csak szavazókörök szerinti, különböző időpontokban készült, többszörös belejavításokat tartalmazó, mindenféle összesítés nélküli listák formájában állnak rendelkezésre, ráadásul az áttekintő vizsgálat alapján nem is tűnnek teljesnek.

[40] HUBAI, 2001. I. kötet, 71. és 75.

[41] PIL 274. f. 16. cs. 144. ő.e. 50-57., 95. ő.e. 124–125. és 147–149.

[42] Az FKGP országos központja később panasszal is élt az ilyen eljárások ellen, például a békéscsabai delegáltjainak ügyében is. A Belügyminisztérium levele a főispánnak a panaszról, augusztus 24-én. BML Békés vm. főispánjának iratai 1947. 48–81. ügycsop. sz., XXI.1.b 21. doboz, 81/23/1947. sz.

[43] GYARMATI, 1997. 152.

vazati jogait".[44] A felháborodást egyrészt növelték az olyan sajátos és valószerűtlen kizárási indokok, mint a gyulai és gyulavári névjegyzékekben szereplő: „demokráciaellenes", „népellenes", „feketéző", illetve a „nem kíván szavazni",[45] illetve az újságok által megírt és igazságtalannak tartott konkrét esetek.[46] Másrészt a kommunisták háttértevékenysége nyilvánvalóvá vált az ügyben, ahogy ezt az egyik jelentésükben maguk is elismerik: „A páttagság kissé fennhéjázó, túlzottan dicsekedett azzal, hogy a kizárásokat a kommunisták csinálják és ezt nehezen lehetett ellensúlyozni."[47]

Az említett pártok közötti küzdelem az ideiglenes névjegyzékek elleni felszólalásoknál is megnyilvánult, amelyek egyik fele így a választójog visszaadását kérte, a kommunisták által beadott másik fele viszont a már felvett személyek jogosultságát támadta meg. A választójogi szabályozás alapvetően az ideiglenes névjegyzékből való kihagyás vagy kizárás elleni felszólalás lehetőségét adta meg, csak az érintett személy számára. A kommunisták az új törvénynek azt a pontját használták ki, amely szerint választójogból ki kell zárni azt, aki a az összeírásnál, a számlálólap kitöltésekor lényeges körülményre vonatkozó valótlan adatot közöl, vagy olyan adatot elhallgat.[48] Az MKP tehát a kizárások számának növelését szerette volna elérni, ahogy azt Keresztes Mihály kommunista párti főispánnak az összeíró bizottságokhoz intézett, a felszólalások elbírálásáról szóló augusztus 14-i utasítása is jól mutatja. Ez a következő alapelveket tartalmazta: 1. A kihagyottnak kell igazolnia magát hitelt érdemlően, okmányokkal. 2. A bizottság félrevezetési szándéka végleges kizárást von maga után. 3. A belügyminisztérium által leküldött listán szereplőket vita nélkül ki kell zárni. 4. Az ideiglenes névjegyzékből való törlés ügyében beadott és aláírt felszólalásokat komolyan kell venni, és ki kell vizsgálni.[49] Mindezeknek a megvalósítása azonban nagyban függött az adott bizottság vezetőjétől, illetve összetételétől. A főispáni utasításra például a békési központi bizottság elnöke azt válaszolta, hogy a már felvettek választójogát megtámadó, igen sok felszólalás elbírálását idő és felkészültség hiányában nem tudják megvalósítani, ezért e feladat alól felmentést kér.[50] A kommunista instruktori jelentéseknek a bizottságok munkájával foglalkozó részeiből is vegyes kép rajzolódik ki a névjegyzékek további alakulásáról. Az egyik arról számolt be augusztus 18-án, hogy minden igyekezetük ellenére nincs nagy remény a kizártak számának növelésére, mert ebben a kérdésben szövetségesek nélkül maradtak,[51] míg egy másik, augusztus 20-i békéscsabai jelentés az akkori kb. hét százalékos kizárási arány növekedését valószínűsítette.[52] Emellett Keresztes főispán augusztus 22-én a sajtót is tájékoztatta a választójogosultak és kizártak számáról, megjegyezve, hogy az előbbiek száma még várhatóan csökkeni fog a kivizsgálások és a reakció leleplezése következtében.[53]

A nagyszámú felszólalás miatt a végleges névjegyzékek csak késve, augusztus 29-re lettek készen. Az ezeket összesítő, városi és járási adatokat közlő kimutatás,[54] illetve a

[44] PIL 274. f. 16. cs. 144. ő.e. 69.

[45] BML (békési osztály) XXI. 16/a. 15. és 73. doboz.

[46] A gyulai kisgazda újság példái: MÉP elnöki és alelnöki tisztségre hivatkozva túl sok embert zártak ki, zsidó származású ember kapott nyilas megjelölést, parasztasszonyt nyilvánítottak leventeoktatónak, idős hölgyektől vették el jogosultságot erkölcstele életvitel miatt, stb. *Gyulai Kis Újság* 1947. augusztus 17.

[47] PIL 274. f. 16. cs. 144. ő.e. 69.

[48] 1945. évi VIII. tc. 16.§., illetve 1947. évi XXII. tc. 6.§ (5) 18. pont.

[49] BML XXI.1.b 21. doboz, 81/16/1947. sz.

[50] uott (augusztus 22.).

[51] PIL 274. f. 16. cs. 96. ő.e. 52. A jelentés tartalmazta a Békés megyei kizártak számát is, amely majd a következő táblázatban szerepel.

[52] PIL 274. f. 16. cs. 144. ő.e. 69.

[53] *Alföld* 1947. augusztus 24.

[54] „Végleges névjegyzékek alapján szavazásra jogosultak és visszautasítottak száma" című ügyiratszám és dátum nélküli kimutatás a főispáni iratok között. BML XXI.1.b 21. doboz. A beazonosításához a Belügyminisztérium és a főispán e tárgyban folytatott levelezése (uott. 81/25/1947. sz.) adott segítséget, melynek végén a főispán augusztus 29-én jelentette a megyei névjegyzékek összesítésének el-

helyi újságok valószínűleg erre alapuló utolsó híradásai adják meg a választójogosultak és a kizártak véglegesnek (illetve ahhoz legközelebb állónak) tekinthető számát. A következő táblázat a fentebb leírt folyamat lépései során felmerült, különböző forrásokból származó adatokat foglalja össze Békés megye és a három vizsgált település tekintetében.

A választójogosultak és a kizártak számának alakulása
Békés megyében, Békéscsabán, Gyulán és Gyulaváriban

Források megnevezése, dátum szerint	Választójogosultak száma	Kizártak száma	Összesen (váljog. és kizárt)	Kizártak aránya
	Békés megye			
aug.14. ÁVO jelentése. PIL 274./9./42. 73.lap	200 804	14 106	214 910	6,56
aug.18. MKP jelentés. PIL 274./16./96. 52.lap	200 665	14 250	214 915	6,63
aug.20. ÁVO jelentése. PIL 274./9./42. 120.lap	201 065	14 250	215 315	6,62
aug.24. Alföld (MKP gyulai lapja)	201 065	14 250	215 315	6,62
aug.29. Főispáni kimutatás. BML XXI.1.b 21.doboz	**205 138**	**14 023**	**219 161**	**6,40**
	Békéscsaba			
aug.14. ÁVO jelentése. PIL 274./9./42. 73.lap	27 639	1 813	29 452	6,16
aug.17. Gyulai Kis Újság (FKGP)	28 247	1 939	30 186	6,42
aug.20. ÁVO jelentése. PIL 274./9./42. 120.lap	28 102	2 066	30 168	6,85
aug.30. Viharsarok (MKP csabai lapja)	27 600	3 008	30 608	9,83
aug.29. Főispáni kimutatás. BML XXI.1.b 21.doboz	**27 834**	**3 031**	**30 865**	**9,82**
	Gyula			
aug.14. ÁVO jelentése. PIL 274./9./42. 73.lap	12 903	2 378	15 281	15,56
aug.17. Gyulai Kis Újság (FKGP)	12 645	2 386	15 031	15,87
aug.20. ÁVO jelentése. PIL 274./9./42. 120.lap	12 645	2 386	15 031	15,87
aug.28. Alföld (MKP gyulai lapja)	14 158	1 372	15 530	8,83
aug.30. Viharsarok (MKP csabai lapja)	14 162	1 498	15 660	9,57
aug.29. Főispáni kimutatás. BML XXI.1.b 21.doboz	14 162	1 498	15 660	9,57
aug.31. Gyulai Kis Újság (FKGP)	**14 156**	**1 498**	**15 654**	**9,57**
	Gyulavári			
aug.14. ÁVO jelentése. PIL 274./9./42. 73.lap	2 673	109	2 782	3,92
aug.31. Gyulai Kis Újság (FKGP)	**2 698**	**102**	**2 800**	**3,64**

A táblázathoz négy kiegészítő megjegyzés szükséges: 1. A kiemelt számok mutatják a véglegesnek tekinthető adatokat.[55] 2. Az időpontok az iratoknál a rajtuk szereplő dátumokat, az újságoknál a megjelenés napját jelzik. 3. A források különböző jellege miatt a táblázat valószínűleg nem tükrözi pontosan a két adat időbeli változásait, ennek ellenére meg lehet állapítani a változások alapvető irányát és nagyságát. 4. A kizártak végleges számában benne vannak a felszólalást be nem nyújtó és a felszólalást benyújtó, de elutasított személyek is.

készültét, közölve egyben Békés megye egészére vonatkozó két adatot. Ez utóbbiak megegyeznek a dátum nélküli irat összesített két adatával.

Mind a megye, mind pedig a két város, de különösen Békéscsaba esetében látható az összesített oszlop adataiból, hogy az összeíró biztosok munkája nem volt „megfelelő", így eleinte sok ember nem került be sem a választójogosultak, sem a kizártak névjegy-

[55] Gyula esetében az augusztus 31-i Gyulai Kis Újság szavazóköri szintig közölte az adatokat, de számolási hiba vagy elírás miatt a választójogosultaknál a részek összeadásából adódó szám (14 156) nem egyezik meg a lapban szereplő, a főispáni kimutatással egyező összesített számmal (14 162). Mivel a hiba forrása (az újság vagy maga a főispáni összesítés) nem megállapítható, az eltérés viszont minimális, ezért mind az újságnál, mind pedig a kiemelésnél a szavazóköri adatok összegét vettem figyelembe.

zékébe. Békéscsaba esetében a felszólalások elbírálása során tovább nőtt a kizártak száma, azaz itt a kommunisták érvényesíteni tudták akaratukat, így magas, majdnem tíz százalék lett a kizártak aránya. Közel azonos eredmény született Gyulán, de éppen ellentétes folyamat révén: a választójog védelmében tett fellebbezések többségének helyt adtak a bizottságok: az ideiglenes névjegyzékből kizárt 2378 főből 1766 adott be fellebbezést, akik közül 1006 megkapta a választójogot, 760-t pedig elutasítottak.[56] A gyulai részadatok nagy szórást mutatnak, az egyes szavazókörökben a kizártak aránya 1 és 25 (!) százalék között mozgott. A választási eredményekkel összevetve az is kiderül, hogy abban a hét szavazókörben, ahol kizártak aránya a legmagasabb (14–25%) volt, az ellenzéki pártok jól, gyulai átlaguk (13%) felett szerepeltek (13–30%), illetve 1945-ben e helyeken egy kivételével a kisgazdapárt 60% feletti, az akkori városi átlagát (48%) jóval meghaladó szavazatarányt szerzett. A kizárások tehát nagy valószínűséggel elsősorban az ellenzéki pártok szavazóbázisát érintették. Emellett feltűnő, hogy a két város kizárási aránya jelentősen felülmúlta a megyei átlagot. Gyulavárinál a kizárások aránya lényegében nem változott és nem volt túl magas. Ennek hátterében alapvetően a községnek a városokénál jóval homogénabb társadalmi struktúrája állt: a lakosok többsége mezőgazdaságból élő, korábban földnélküli agrármunkás és mezőgazdasági cseléd, az 1945-ös földosztás után egy-két holdas birtokon gazdálkodó szegényparaszt volt, míg a jobboldal bázisát alkotó polgári rétegek lényegében hiányoztak. Gyulavárinak az ebből fakadó különleges, 1945-ben egyértelműen megnyilvánuló választói karaktere miatt a kizárások politikai motivációja is csekély lehetett.

A választójogosultak és kizártak száma és aránya tehát a helyi erőviszonyok függvényében alakult, és a felszólalások elbírálása során az ellentétes irányú folyamatok miatt Békés megye egészére végül is a kiegyenlítettség, a kizártak arányának stabilitása volt a jellemző.

b) A kékcédulás szavazás

A névjegyzék-kivonatokkal való visszaélésekről igen kevés adat áll rendelkezésre. Békés megyében a kommunisták saját tervük szerint 15 000 ilyen szavazat leadásával számoltak,[57] a választást követően Péter Gábor jelentéseiben csak 3418 kékcédulás szavazatról számolt be,[58] de az előbbi forrás csak egy választás előtti tervezet, azt utóbbi megbízhatósága és hitelessége pedig kérdéses.[59] Pontos adatokat csak a hiányzó szavazóköri jegyzőkönyvek, illetve az azok alapján, egyes központi választási bizottságok által felvett külön jegyzőkönyvek[60] adhatnának.

De a fennmaradt kommunista és szociáldemokrata iratok tükrében egyértelmű, hogy a Békéscsabán és Gyulán is voltak problémák a kékcédulás szavazással. A csabai SZDP szervezet a választás napján már délelőtt tíz órakor azt jelentette, hogy „százával szavaznak a kék szavazó névjegyzékkel", és megpróbálnak jegyzőkönyvet felvenni.[61] Gyulán egy vélhetően kékcédulás csaló ügyében az államvédelmi osztály kiküldöttje és a gyanús egyént igazoltatni akaró szociáldemokrata-párti rendőr került szembe egymással, ami után a rendőrt felfüggesztették állásából.[62] Még a kommunisták körében is fellépő, kisebb zavarra utal a gyulai ÁVO-nak a választás délelőttjén a központhoz írt sürgős jelentése, amelyben a többször szavazókról szóló hírek miatt utasítást kért a további eljárások tekintetében. Az addig követett és megerősítés céljából felterjesztett eljárás az volt,

[56] *Gyulai Kis Újság* 1947. augusztus 31.

[57] PIL 274. f. 9. cs. 43. ő.e. 6.

[58] PIL 274. f. 9. cs. 43. ő.e. 2–4.

[59] A rekonstrukció problémáiról részletesen SZERENCSÉS, 1992. 69.

[60] A békési járás központi bizottsága szeptember 1-én készített ilyen jegyzőkönyvet, amely szerint összesítve 656 névjegyzék-kivonatos szavazat volt a járásban. BML XXI.3.a 98. doboz, 1470/1947.

[61] PIL 283. f. 28. cs. 170. ő.e. 24.

[62] PIL 283. f. 28. cs. 170. ő.e. 78.

hogy az egyén személyi adatait felvették, majd utána azonnal elbocsátották.[63] A kékcédulás visszaélésekről az MKP, illetve az ÁVO helyi szervezetei is vettek föl jegyzőkönyveket, például a választás napján Békéscsabán és Gyulán, amelyek szerint mindkét városban a szociáldemokraták szintén kihasználták a csalási lehetőséget.[64]

A választási eredmények

Az eredmények fő forrásai a fennmaradt hivatalos városi (Gyula és Békéscsaba) és járási (gyulai, benne Gyulavári) összesítő jegyzőkönyvek.[65] Ezek azonban nem tartalmazzák a választójogosultak számát, így ez esetben az előbbi táblázat kiemelt adatait vettem alapul, a jelzett problémák figyelembevételével. Felmerült még lehetőségként a szociáldemokrata pártban készült, a választások adatait közlő és értékelő ún. Faragó-statisztika használata, amelynek 1947-ben is elkészült a Békés megyei kötete.[66] A feldolgozás ugyanis megadta a választójogosultak számát, a három vizsgált település esetében: Békéscsaba 27 046, Gyula 14 009, Gyulavári 2308 fő. Ezek az adatok azonban mind 100% feletti részvételt mutatnának, és pont Gyulavári esetében a legmagasabbat, ezért kétes hitelességűek.

a) Részvételi adatok

Település	Választójogosultak száma	A választáson részt vettek		Érvényes szavazatok		Érvénytelen szavazatok	
		száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya
Békéscsaba	27 834	27 180	97,65	27 046	99,51	134	0,49
Gyula	14 156	14 030	99,11	13 962	99,52	68	0,48
Gyulavári	2 698	2 601	96,40	2 598	99,88	3	0,12

A választójogosultak száma a kizárások miatt a két városban jelentős mértékben, Békéscsabán 8, Gyulán pedig 4 százalékkal csökkent 1945-höz képest. A hasonló kizárási arány miatt az eltérés hátterében a békéscsabai szlovák nemzetiségű lakosok egy részének kitelepülése állhat, amii a lakosság, így a választók számának növekedése ellen hatott, és amely probléma a másik várost nem érintette. Jól mutatja ezt a különbséget a „potenciális" szavazópolgárok, azaz a jogosultak és a kizártak összesített száma is: Békéscsabánál (30 865) csak enyhén, Gyula esetében (15 654) viszont jelentősen felülmúlta az 1945-ös választójogo sultak számát (30 361, illetve 14 721).[67] Gyulavári ban ellenben 7,5 százalékkal nőtt a jogosultak száma, hiszen ott a kizártak aránya jóval alacsonyabb volt.[68]

A választásokon való részvétel adatainak értékelésénél figyelembe kell venni a névjegyzék-kivonatokkal való visszaélések torzító hatását, ami főleg Gyula esetében egyértelmű: a szavazókörök felében 100% fölötti volt a részvételi arány (a legmagasabb érték 111%). Pontos és hiteles számok hiányában is megállapítható azonban, hogy a

[63] PIL 274. f. 9. cs. 42. ő.e. 30.

[64] Békéscsaba: PIL 274. f. 9. cs. 42. ő.e. 43–44. Gyula (ÁVO): PIL 274. f. 9. cs. 42. ő.e. 50.

[65] Az országgyűlés általános iratai 1947–1962. Választási jegyzőkönyvek 1947. MOL XVIII-6-a 11. doboz.

[66] *Az 1947 augusztus 31-iki országgyűlési képviselőválasztás adatainak statisztikai feldolgozása. XI. választókerület: Békés vármegye.* Szerkeszti FARAGÓ Gyula, a Szociáldemokrata Párt Központi Titkársága Politikai Térképészet és Statisztikai Osztályának kiadványa, 1947. PIL 283. f. 38. cs. 36. ő.e.

[67] 1945-ben a kizárások nem voltak számottevők.

[68] Országos szinten nem áll rendelkezésre pontos és hiteles összesítés 1947-ben a választójogosultak számáról, a kizártak számával együttvéve azonban valószínűleg jelentősen meghaladta ekkor az 1945-ös szintet. HUBAI, 2001. I. kötet, 78.

részvételi arány hasonlóan magas lehetett, mint két évvel korábban (94–95%), ahogy ezt a Gyulavári, ahol a község mérete és a szavazókörök kis száma miatt kékcédulás csalásra valószínűleg nem került sor, reálisnak mondható adata is jól mutatja. Az érvényességi arány újra igen magas volt, a leadott szavazatoknak még a fél százaléka sem volt érvénytelen.

b) A pártok eredményei[69]

Település	FKGP szavazatok		MKP szavazatok		SZDP szavazatok		NPP szavazatok		Koalíció összesen	
	száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya
Békéscsaba	5 410	20,00	6 885	25,46	7 198	26,61	2 847	10,53	22 340	82,60
Gyula	3 989	28,57	3 646	26,11	2 828	20,25	1 694	12,13	12 157	87,07
Gyulavári	85	3,27	1 469	56,54	131	5,04	884	34,03	2 569	98,88

Település	DNP szavazatok		MFP szavazatok		MRP szavazatok		FMDP szavazatok		PDP szavazatok	
	száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya	száma	aránya
Békéscsaba	937	3,46	1 996	7,38	265	0,98	1 439	5,32	69	0,26
Gyula	266	1,91	762	5,46	55	0,39	648	4,64	74	0,53
Gyulavári	4	0,15	12	0,46	1	0,04	10	0,38	2	0,08

Békés megye 1947-ben is a baloldal fő bázisa maradt. A Baloldali Blokk pártjai itt érték el legjobb összesített eredményüket (60,5%), míg az ellenzéki pártoknak ez volt a leggyengébb választókerületük (18,2%). Utóbbiak mind az országos átlaguk alatt szerepeltek, a Demokrata Néppárt itt kapta arányaiban a legkevesebb szavazatot a 14 választókerület közül, ahol elindult,[70] összefüggésben azzal, hogy a katolikusok aránya e területen az országos átlagnál kisebb volt. Ezzel szemben a koalíció pártjai közül az szociáldemokraták enyhén, a kommunisták és a kisgazdák jelentősen, a parasztpártiak pedig kiugróan jobb eredményt értek el az országos átlaguknál e választókerületben.[71] A kisgazdapárt sorsát, vagyis a nagyarányú visszaesést itt sem kerülhette el, de nem szenvedett katasztrofális vereséget sem, mint az ország sok területén. Ennek oka az lehetett, hogy az 1945-ös támogatói közül Békés megyében a társadalmi szerkezet miatt valószínűleg jóval kevesebb volt az olyan jobboldali-polgári „kényszerszavazó", aki csak az akkori szűk pártkínálat miatt választotta a kisgazdákat, de 1947-ben már az új, jobboldali ellenzéki pártokra adta a voksát. Emiatt a Viharsarok újra a kisgazdák egyik erősségévé vált, a párt 1947-es békési eredménye a negyedik legjobb volt a választókerületek közül, szemben 1945-tel, amikor a gyűjtőpárti jelleg miatt a hagyományos FGKP-bázisok nem tűntek ki, sőt mint például Békés megye, az országos viszonylatban gyenge eredményt is mutathattak.

Békéscsabán az FKGP a jelentős szavazatvesztés (35-ről 20 százalékra) következtében elvesztette a pártok közötti első helyét, így azt kisebb visszaesése ellenére is az SZDP szerezte meg. Az MKP csak a két évvel korábbihoz hasonló eredményt tudott elérni, így az NPP megerősödésével a há-

[69] A választások országos eredményeit a már említett munkák mellett elemzi: IZSÁK Lajos: A parlamentarizmus vesztett csatája. Az 1947. évi országgyűlési választások. In: *Parlamenti képviselőválasztások 1920–1990*. Szerk.: FÖLDES György és HUBAI László. H. n., Politikatörténeti Alapítvány, 1994. 243-266.

[70] BALOGH, 1975. 526.

[71] A pártok szavazataránya alapján a megyei sorrend a következő volt: MKP 28,5%, FKGP 21,3%, NPP 16,4%, SZDP 15,6%, MFP 8,8%, FMDP 4,9%, DNP 3,4%, MRP 0,6%, PDP 0,5%.

rom baloldali párt nagyjából megismételte 1945-ös szereplését. A kisgazdapárt meggyengülését tehát egyértelműen a nagyobb jobboldali pártkínálat okozta. A radikális és az új, polgári pártok megjelenése a három százalékpontos szociáldemokrata szavazatvesztésben is szerepet játszhatott, mert a csabai szociáldemokraták szavazói bázisa hagyományosan tág, a polgárinak nevezhető rétegek jelentékeny részére kiterjedő volt. Az új ellenzéki erők közül a Magyar Függetlenségi Párt érte el a legjobb eredményt, amely azonban így is csak a koalíciós pártok mögötti, ötödik helyhez volt elegendő.

Gyulán a kisgazdapártnak sikerült megtartania 1945-ös vezető pozícióját, de szavazóinak jó része, majdnem 40 százaléka elpártolt tőle. A második helyet a jelentősen megerősödő MKP szerezte meg, miközben az SZDP sem vesztett támogatóinak számából. A két munkáspárt eredményeinek, a javulás mértékének vizsgálatakor azonban nem szabad elfelejteni a kékcédulás csalások torzító hatását. A kisgazdapárt szavazatvesztését nagyobb részben itt is az új ellenzéki pártok, kisebb részben a parasztpárt okozta, amely több mint két százalékponttal növelte gyulai szavazatarányát. Utóbbiban valószínűleg a Csonka Péter vezette baloldali kisgazda csoportnak a parasztpártba történő átlépése is szerepet játszott, a szegényparaszti szavazók egy részének elvitelével.

A két városban az ellenzéki pártok nem tudtak jelentősebb eredményt elérni. Ebben a komolyabb helyi hagyományok – mint például a keresztény pártoké, összefüggésben azzal katolikusok országos átlagnál kisebb arányával – hiánya, az agrárvárosi jelleg, illetve a rendelkezésre álló idő rövidsége és az erős korlátozások játszottak szerepet. A legtöbb eséllyel induló MFP-t igen érzékenyen érinthette volt kisgazda listavezetőjének kizárása, így igazából nem derült ki, hogy B. Szabó István milyen befolyással és támogatottsággal bírt Békéscsabán és Gyulán.[72]

Gyulavári sajátos politikai arculata továbbra sem változott. Az ellenzéki pártok támogatottsága elenyésző volt, az FKGP addig sem túl nagy befolyását is elvesztette. Jelentős változás a két domináns párt erőviszonyaiban történt: bár az MKP megőrizte szavazatainak számát, a választójogosultak és a részt vettek számának növekedése miatt csökkent a szavazataránya,[73] míg az NPP jelentősen gyarapítani tudta támogatóinak számát és arányát is.

Gyulavári szempontjából érdekes kérdéseket vetett fel a választások után készült, a Békés megyei MKP eredményt értékelő kommunista tanulmány,[74] amely a várt megyei szavazatszámtól való elmaradásra (65 000 helyett csak 56 312 szavazat) keresett magyarázatot. Először hét, a helyi vezetők által hangoztatott indokot hozott fel: 1. Az elvándorlás Szlovákiába, illetve Magyarország más részeire. 2. A súlyos munkanélküliség. 3. A kevés rendelkezésre álló föld, ami miatt sok a földnélküli szegény. 4. A rendkívüli szárazság. 5. A pártszervezeteken belüli ellentétek, válság. 6. Az 1945-ös kiugró eredmény, ami miatt nehéz volt tovább „fejlődni". 7. Mivel a megye vezetése a kommunisták kezében volt, ezért a gazdasági problémák és a nehezen javuló helyzet az ellenzékiségnek kedvezett. A referátum készítője szerint azonban a fő ok az egyes pártszervezetek szektáns, túlzott baloldalisága volt, amit többek között Gyulavári negatív példájával próbált igazolni. Ott ugyanis szerinte a gazdasági és egyéb problémák csak kevéssé éreztették hatásukat, annál inkább jellemző volt a helyi kommunista szervezet túlzottan erőszakos, helyte-

[72] Szűkebb hazájában, Békésen a kizárás ellenére megmutatkozott ez a hatás: az MFP 23 százalékos eredménnyel a második helyet szerezte meg, míg a 1945-ben még 40 százalékkal első FKGP most csak az ötödik lett, 7,4 százalékkal. HUBAI, 2001. CD-ROM.

[73] Ezzel a megye településeinek MKP-rangsorában Gyulavári visszacsúszott a második helyre. Tótkomlós (57,7%) mögé. Az MKP békés megyei választási eredményei. PIL 274. f. 16. cs. 144. ő.e. 100–130.

[74] Papp Sándor m.b. tag referátuma, Békéscsaba, 1947. szeptember 17. PIL 274. f. 16. cs. 144. ő.e. 86–92.

len tömegpolitikája, ami a községben a párt visszaesését eredményezte.

A szavazatok nemek szerinti megoszlását 1947-ben is határozott különbség jellemezte, országosan a női szavazatok tekintetében a koalíció, és különösen a baloldali blokk pártjai alul-, az új ellenzéki pártok pedig felülprezentáltak voltak.[75] Békés megye ettől eltérő képet mutatott, mert a kisgazdapárt 1945-höz hasonlóan jobb eredményt ért el a nők körében, mint a férfiaknál, az SZDP esetében pedig kisebb volt a különbség a két nem szavazatarányai között, mint országosan, ahogy az az alábbi táblázatból kiderül.[76]

A férfi és a női érvényes szavazatok megoszlása az egyes pártok között
Békés megyében, Békéscsabán, Gyulán és Gyulaváriban

Pártok	Békés megyei szavazatok aránya		Békéscsabai szavazatok aránya		Gyulai szavazatok aránya		Gyulavári szavazatok aránya	
	férfi, %	női, %	férfi, %	női, %	férfi, %	női, %	férfi, %	női, %
FKGP	20,8	21,8	19,8	20,2	26,8	30,1	3,6	3,0
MKP	30,7	26,6	27,9	23,3	30,4	22,4	57,0	56,1
SZDP	15,9	15,3	26,1	27,1	20,2	20,3	5,2	4,9
NPP	17,2	15,7	11,8	9,5	13,0	11,4	33,4	34,5
DNP	2,6	4,1	2,8	4,0	1,1	2,6	0,2	0,2
MFP	7,7	9,7	6,0	8,6	4,4	6,4	0,2	0,7
MRP	0,5	0,7	0,9	1,0	0,3	0,5	0,0	0,1
FMDP	4,2	5,5	4,6	6,0	3,4	5,7	0,3	0,4
PDP	0,4	0,6	0,1	0,3	0,4	0,6	0,1	0,1
össz	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Békéscsabán, akárcsak két évvel korábban, a szociáldemokrata női szavazatok magasabb aránya emelhető ki, amelynek hátterében valószínűleg a pártnak a nők körében már a két világháború közötti korszakra is jellemző jó szervezettsége, és ezzel összefüggésben a listán esélyes helyen szereplő, a helyiek körében népszerű Botyánszky Pálné személye állt, aki a kommunistáknak a már említett női jelöltje, Szegedi Albertné nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, azaz a női szavazatarányuk javítását. A legnagyobb női többlet az MFP-nél volt. Gyulán, akárcsak 1945-ben, nagyobbak voltak az eltérések a két nem szavazatarányai között, leginkább az MKP esetében. A legnagyobb női többlet itt a kisgazdapártnál mutatkozott, de ez már jóval kisebb volt, mint a két évvel korábbi nyolc százalékpont.

Az ellenzéki pártok közül pedig az FMDP-nél jelentkezett a nők általi erősebb preferálás. Gyulavári a már szokásos különlegességét mutatta, a kommunistáknál csak enyhe különbséggel, a parasztpártnál pedig a máshol nem jellemző női többlettel.

4. A választások utóélete

Békés megyében az itt elért eredményei alapján az MKP négy, az FKGP három, az NPP és az SZDP két-két, az MFP egy mandátumot szerzett, a töredékszavazatok országos összesítése utáni újraosztáskor pedig az FMDP és a DNP is kapott még egyet-egyet. Öt listavezető és két másik képviselő mondott le erről a többes mandátumszerzés miatt.[77] Így került be a pótképviselők közül

[75] HUBAI, 2000. 112-113.; az MKP választási statisztikája: PIL 274. f. 9. cs. 41. ő.e. 32.

[76] A jegyzőkönyvek és a Faragó-statisztika adatai alapján.

[77] Rákosi Mátyás, Szabó Árpád, Veres Péter, Pfeiffer Zoltán, illetve Marosán György (SZDP 2.)

az országgyűlésbe a csabai Botyánszky Pálné (SZDP) és Szegedi Albertné (MKP), illetve a gyulai Nyiri Sándor (NPP). Gyulavári községnek is lett képviselője a kommunista Nagy Károly személyében. A megválasztott békés megyei képviselők listáját, illetve a későbbi években bekövetkező cseréket mutatja be az alábbi táblázat.[78]

Az 1947. augusztus 31-i választáson az országgyűlésbe bekerült képviselők (a lemondások után), és a következő években behívott képviselők (x)
Békés megyei választókerület, pártok szerint

ssz.	FKGP (3+2 fő)	MKP (4 fő)	SZDP (2+1 fő)	NPP (2+1 fő)
1.	Vaszkó Mihály x ('49)	Kovács István	Szeder Ferenc x ('48)	Hegyesi János
2.	Megyeri István x ('48)	Nagy Károly	Botyánszky Pálné	Nyiri Sándor x ('49)
3.	Polányi István	Birkás Imre		
4.		Szegedi Albertné		
	x Sánta György ('48)		x Csuvár Imre	x Koczka Pál
	x Nádházi András ('49)			

ssz.	DNP (1 fő)	MFP (1 fő)	FMDP (1+1 fő)
1.	Pusztai Sándor	Hajdú Kálmán x ('47)	Papp István x ('48)
			x Bencsik András

Az 1947-es választások után nagyszámú petíció beadására került sor, amelyek általában a választások egészével voltak kapcsolatosak.[79] Az NPP külön petíciója viszont a DNP, azaz Kovács Imre békés megyei mandátumát támadta meg arra hivatkozva, hogy az utóbbi párt csak 720 érvényes ajánlást nyújtott be a szükséges 1150 helyett.[80] A panasz valószínűleg azon a jegyzőkönyvön alapult, amelyet 1947. augusztus 20-án a békési választókerület Központi Összeíró és Választási Bizottságánál (Békéscsaba) egy helybeli lakos vallomásáról vettek fel. A vád szerint az FMDP-nek nem sikerült a megfelelő számú ajánlást összegyűjteni, így azokat 80-90 százalékban az ideiglenes névjegyzékből kimásolt nevekkel helyettesítették, azaz aláírásokat hamisítottak.[81] A petíciót, amely a hírek szerint csak 12 órával a törvényes beadási határidő után érkezett meg a Választási Bírósághoz, a parasztpárt később visszavonta, érdemi tárgyalására nem került sor.[82] Az FMDP Békés megyében szerzett szavazatszáma alapján a NPP panasza nem tűnik megalapozottnak, bár természetesen a visszavonás oka nem ez lehetett. Az MFP elleni petíciók tárgyában hozott végső, országos döntés Békés megyét is érintette, a párt itt szerzett mandátumát utólag megsemmisítették. Érdekes, hogy a koalíció és az MRP által eredetileg benyújtott petíciók közül három választókerületre, köztük a Békés megyeire vonatkozók is hiányoztak. Az e három helyen szerzett MFP mandátumok ellen csak jóval a törvényes határidő lejárta után, novemberben készültek „pótindítványok", amelyeket a Választási Bíróság utólag el is fogadott.[83]

és Tóth Endre (NPP 3.) mondott le. Kovács Imre pedig 1947. novemberében elhagyta Magyarországot. *Az 1945. évi nemzetgyűlés almanachja*, 1999. 315–319.

[78] A táblázat adatainak forrása: HUBAI, 2001. CD-ROM.

[79] A petíciók ügyét részletesen tárgyalja: RUSZOLY József: Petíciók a Választási Bíróság előtt. Adalékok az 1947/48. évi választási bíráskodás történetéhez. In: *A jogalkotás és a jogalkalmazás egyes kérdései Magyarországon 19–20. század. Jogtörténeti értekezések. 15. szám.* Szerk. KOVÁCS Kálmán. Bp., ELTE Magyar Jogtörténeti Tanszéke, 1986. 172–209. (A továbbiakban RUSZOLY, 1986.)

[80] Az NPP országos vezetőségének panasza a békési választókerületben, október 3. PIL 274. f. 9. cs. 49. ő.e. 39.; illetve RUSZOLY, 1986. 174.

[81] A jegyzőkönyv: PIL 274. f. 9. cs. 48. ő.e. 31. Az erre utaló, a vallomástevő és a megvádolt hamisító nevét tanúként feltüntető NPP panasz: PIL 274. f. 9. cs. 49. ő.e. 28. (október 17-i dátummal).

[82] RUSZOLY, 1986. 174. és 176.

[83] uott.

Abstract

The present study analyses the political history of the parliamentary elections of two Békés county cities, Békéscsaba and Gyula, held on the 31st of August, 1947. Firstly the local organisations, the election campaign and the party lists are introduced. There are some notorious frauds relating to the 1947 elections: for instance the abuse of the certificate of register of voters, or the exclusions that reduced the number of the registered voters for political reasons. In the latter case the detailed local investigation shows that the proportions of the exclusions were influenced by the local party power relations and thus could differ. Two contrary processes can be seen at work in the two cities under scrutiny. A comparative electoral analysis of the two cities shall follow, touching upon the issue of the male and female electoral behaviour as well. Lastly the study shall provide a list of the MPs who got their mandate off the party lists, and of the post-election appeals.